

อาการข้างเคียงลักษณะใดหลังได้รับยาที่บ่งชี้ว่าควรพาสัตว์ป่วยมาพบสัตวแพทย์

1. ไม่ทานอาหาร ซึม อ่อนแรงมากผิดปกติ
2. อาเจียนหรือท้องเสียรุนแรง
3. มีไข้สูงเกินกว่า 103°F
4. มีเลือดออกมากจากส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายผิดปกติ

หมายเหตุ กรณีมีอาการผิดปกติอื่นๆ หรือเกิดความไม่แน่ใจว่าการนี้มีความรุนแรงจำเป็นต้องนำส่งโรงพยาบาลหรือไม่ ควรปรึกษาสัตวแพทย์ทันที

ข้อปฏิบัติสำหรับเจ้าของสัตว์เมื่อต้องให้ยาเคมีบำบัดแก่สัตว์โดยการป้อนให้สัตว์กิน

อีกสิ่งหนึ่งที่อยากฝากไว้สำหรับเจ้าของสัตว์ที่ต้องดูแลสัตว์ป่วยที่รับยาเคมีบำบัดชนิดกิน ซึ่งการให้ยามีข้อดี สัตวแพทย์จะทำการสับยาให้เจ้าของนำกลับไปป้อนให้สัตว์กินตามวันที่กำหนด ซึ่งความปลอดภัยของตัวท่านเองเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึง ดังนั้นท่านจึงควรปฏิบัติตามรายละเอียดด้านล่างนี้อย่างเคร่งครัด

1. ห้ามสัมผัสกับยาเคมีบำบัดโดยตรง ให้สวมถุงมือทุกครั้งที่ต้องสัมผัสกับยาเคมีบำบัด และภายหลังการป้อนยา ให้ล้างมือให้สะอาดทุกครั้ง
2. ห้ามแบ่ง บดหรือทำให้เม็ดยาเคมีบำบัดแตกเพื่อที่จะทำการป้อนยาโดยเด็ดขาด
3. หากสัมผัสกับยาเคมีบำบัดโดยไม่ได้มีการสวมถุงมือ ให้รีบล้างบริเวณที่สัมผัสด้วยสบู่และน้ำสะอาดหลายครั้งให้เร็วที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- วันเพ็ญ พันธางกูร และ กุลวดี สุระยุทธิรักษา. 2551 http://canreg.ra.mahidol.ac.th/site_data/users/1/RCCP/chemo/chemotherapy.pdf
- National Cancer Institute. Eating hints for cancer patients before ,during & after treatment , 2002.
- The University of Texas M.D. Anderson Cancer Center . Guide to managing your chemotherapy treatment , 2003.
- Fernandez, Conrad V. Can we prevent cytotoxic disorders? Br J Hematology.2000;108: 464-9.

ภาควิชาเภสัชวิทยา
คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตบางเขน
www.pharmaco.vet.ku.ac.th
Tel: 02-5797537
Fax:-02-579-7537

นานาสาระเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด

เรียบเรียงโดย

สพ.ญ. สุพรรณิการ์ หานูตระกูล
อ.สพ.ญ.ดร. ศรัญญา พิวพลเทพ

เอกสารเผยแพร่ความรู้
ภาควิชาเภสัชวิทยา คณะสัตวแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

นานาสาระเกี่ยวกับยาเคมีบำบัด

เมื่ออยู่ด้วยยาเคมีบำบัด สิ่งแรกที่หลายท่านมักจะนึกถึงคือความเป็นพิษและผลข้างเคียงของยาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้เจ้าของสัตว์เลี้ยงจึงมักเกิดความกังวลและตัดสินใจลำบากเมื่อทราบว่าสัตว์เลี้ยงของท่านอยู่ในกลุ่มที่จะต้องได้รับยาเคมีบำบัด คำถามต่างๆก็ย่อมเกิดขึ้นตามมา และแน่นอนว่าคำถามยอดนิยมที่เกิดขึ้นก็คงหนีไม่พ้นเรื่องของอาการและความรุนแรงภายหลังจากการได้รับยา การทำความเข้าใจกับยาเคมีบำบัดในด้านต่างๆ จะมีส่วนช่วยประกอบการตัดสินใจในการรักษาและดูแลสัตว์ของท่านได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การเตรียมความพร้อมและการทำความเข้าใจถึงผลข้างเคียงที่อาจเกิดขึ้น ร่วมกับการมีทัศนคติที่ดีในการรักษาและดูแลสัตว์ของท่าน จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสัตว์และคุณภาพการรักษาให้เกิดขึ้นอย่างสูงสุดอีกด้วย

ก่อนที่จะกล่าวถึงผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นจากยาเคมีบำบัด ลำดับแรกควรต้องขอเกริ่นนำเล็กน้อยเกี่ยวกับยาเคมีบำบัดดังนี้

ยาเคมีบำบัดเป็นยาที่มีบทบาทในการรักษาโรคมะเร็ง เนื่องจากยาทุกชนิดในการยับยั้งการเจริญเติบโตของเซลล์ ส่วนผลให้เซลล์มะเร็งตายในที่สุด โดยยาเคมีบำบัดแต่ละชนิดก็จะมีกลไกการออกฤทธิ์ที่แตกต่างกันออกไป และแม้ว่าจุดประสงค์ของการให้ยาเคมีบำบัดจะมุ่งหวังที่จะทำลายเซลล์มะเร็ง กว่าเซลล์ปกติชนิดอื่นๆในร่างกายโดยเฉพาะอย่างยิ่งเซลล์ที่มีอัตราการแบ่งตัวและเจริญอย่างรวดเร็วก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ส่วนผลให้เกิดอาการข้างเคียงอื่นๆจากยาตามมา

หลังจากทราบแล้วว่ายาเคมีบำบัดมีบทบาทในการรักษาโรคมะเร็งอย่างไร ลำดับต่อไป หลายท่านคงอยากรู้ว่า การเตรียมตัวสัตว์ก่อนการให้ยาและวิธีการในการให้ยาเคมีบำบัดนั้นสามารถทำได้อย่างไรบ้าง

สำหรับการเตรียมตัวสัตว์ก่อนการให้นั้นประกอบไปด้วย

1. การตรวจร่างกายสัตว์ ทั้งการตรวจร่างกายภายนอก ร่วมกับการตรวจเลือดเพื่อประเมินสภาพความแข็งแรงของร่างกาย เพื่อทราบค่าสัตว์ป่วยมีความพร้อมที่จะรับยาหรือไม่

2. การส่งเสริมบำรุงร่างกายสัตว์มีความสมบูรณ์ แข็งแรง เนื่องจากร่างกายที่แข็งแรงจะมีความทนต่ออาการข้างเคียงที่เกิดขึ้น และทำให้ท่อนของต่อการรักษาดีขึ้นด้วย

ดังนั้นจึงควรให้อาหารที่มีประโยชน์และมีพลังงานเพียงพอ รวมถึงจัดเตรียมที่อยู่ของสัตว์ให้มีความสะอาดอยู่เสมอ

วิธีการให้ยาเคมีบำบัดนั้นสามารถทำได้หลายวิธีได้แก่

1. โดยการป้อนให้รับประทาน

2. โดยการฉีดเข้าร่างกายซึ่งทำได้หลายทาง ได้แก่การฉีดเข้า

- กล้ามเนื้อ
- ใต้ผิวหนัง
- น้ำไขสันหลัง
- ช่องว่างของร่างกาย เช่น ช่องปอด ช่องท้อง กระเพาะปัสสาวะ
- หลอดเลือดแดงไปสู่ก้อนเนื้องอกโดยตรง
- หลอดเลือดดำโดยตรง หรือผสมยากับน้ำเกลือเพื่อให้แบบหยดเข้าสู่ร่างกาย

เข้าสู่ร่างกาย

ลำดับต่อมาควมมาถึงคำถามยอดนิยมที่ว่า ยาเคมีบำบัดมีผลข้างเคียงอย่างไรบ้าง และผลข้างเคียงนั้นสามารถป้องกันได้หรือไม่ อย่างไร

ยาเคมีบำบัดมีผลข้างเคียงต่อระบบต่างๆ ดังนี้

1. ผลต่อระบบเลือด โดยยาจะมีผลลดการทำงานของไขกระดูกซึ่งเป็นแหล่งในการผลิตเซลล์เม็ดเลือดต่างๆ ทั้งเม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาวและเกล็ดเลือด ให้ผลิตเซลล์ดังกล่าวได้ลดลง หากเม็ดเลือดเหล่านี้ลดต่ำลงกว่าระดับปกติจะส่งผลให้เกิดอาการต่างๆ แยกเป็นกรณี ดังนี้

1.1 เม็ดเลือดแดงต่ำ จะส่งผลให้เกิดการเหนื่อยง่าย อ่อนแรง ซึม เมื่อสังเกตจากภายนอกจะพบภาวะซีดของเหงือกและเล็บได้ ทั้งนี้เป็นผลจากการขาดเม็ดเลือดแดงซึ่งทำหน้าที่นำสารอาหารและออกซิเจนไปเลี้ยงร่างกายอย่างเพียงพอ

การดูแลกรณีที่เกิดเม็ดเลือดแดงต่ำ สามารถทำได้โดยการให้เสริมอาหารที่มีพลังงานและโปรตีนเช่น ไข่ นม ดับ เนื้อมีไขมันสูง ร่วมกับการให้ธาตุเหล็กเสริม และพยายามให้สัตว์ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ทำให้ต้องใช้พลังงานมาก

1.2 เม็ดเลือดขาวต่ำ จะมีแนวโน้มทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อต่างๆ ได้ง่ายขึ้น เนื่องจากเม็ดเลือดขาวทำหน้าที่ในการต่อสู้กับเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกายมีจำนวนลดลง ซึ่งตามปกติแล้วเม็ดเลือดขาวจะลดลงต่ำสุดภายหลังจากได้รับยา 10-14 วัน และค่อยกลับคืนสู่ระดับปกติ ซึ่ง การลดลงของเม็ดเลือดขาวนี้จะไม่ส่งผลให้เกิดอาการใดๆ ยกเว้นกรณีที่เกิดการติดเชื้อ ระวังอาการไข้เกิดขึ้น

การดูแลกรณีที่เกิดเม็ดเลือดขาวต่ำ ควรมุ่งเน้นที่การรักษาความสะอาดของที่อยู่และภาชนะ ตลอดจนอาหารที่ให้แก่สัตว์เลี้ยง หลีกเลี่ยงการปะปนกับสัตว์อื่นๆ โดยพยายามอย่าให้สัตว์ป่วย กรณีที่มีไข้ ควรพามาตรวจกับสัตวแพทย์อีกครั้งเพื่อประเมินอาการ และได้รับการรักษาตามความเหมาะสม

1.3 เกล็ดเลือดต่ำ จะส่งผลให้เลือดหยุดยั้งและหยุดยาก เนื่องจากเกล็ดเลือดมีบทบาทสำคัญในกระบวนการแข็งตัวของเลือด ดังนั้นกรณีที่ต้องมีการผ่าตัดร่วมด้วยในระหว่างที่มีการให้ยาเคมีบำบัดจึงต้องมีการเพิ่มความระมัดระวังมากยิ่งขึ้น

การดูแลกรณีที่เกิดเกล็ดเลือดต่ำ ควรหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่นำไปสู่การบาดเจ็บและเสียเลือด ไม่ควรป้อนยาอื่นๆเพิ่มนอกเหนือจากที่ได้รับจากสัตวแพทย์ เพราะยาบางชนิดเช่น แอสไพริน มีผลต่อการแข็งตัวของเลือด

จากผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นของยาต่อระบบเลือดนี้ ทำให้สัตวแพทย์จำเป็นต้องตรวจเลือดก่อนเริ่มให้ยาเคมีบำบัดทุกครั้ง เพื่อประเมินสภาพร่างกายสัตว์ป่วย กรณีที่พบความผิดปกติ จะพิจารณางดยาเคมีบำบัดชั่วคราว แล้วบำรุงร่างกายอย่างเหมาะสม จากนั้นจะทำการตรวจเลือดซ้ำอีกครั้ง ก่อนจะให้ยาเคมีบำบัดต่อไป

2. ผลต่อระบบทางเดินอาหาร

2.1 เมื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน ซึ่งการอาเจียนจากการได้รับยาเคมีบำบัดเกิดเนื่องจากยาไปกระตุ้นศูนย์ควบคุมการอาเจียนที่อยู่ในสมอง แล้วส่งกระแสประสาทมายังกระเพาะอาหารให้เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ความรุนแรงของอาการจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับชนิด และปริมาณของยาเคมีบำบัด

การดูแลกรณีที่เกิดอาการคลื่นไส้ อาเจียน ยาเคมีบำบัดหลายชนิดมีผลกระตุ้นให้เกิดการอาเจียนอย่างรุนแรง ยาบางชนิดมีผลทำให้เกิดความรู้สึกคลื่นไส้ อาเจียนทันทีที่ทายหลังรับยา หรืออาจเกิดขึ้นหลังรับยาแล้ว 6-12 ชั่วโมง กรณีนี้ สัตวแพทย์จะทำการป้องกันและบรรเทาอาการโดยการให้ยาเพื่อป้องกันการอาเจียน ก่อนการให้ยาเคมีบำบัด ร่วมกับการให้ยาเพื่อควบคุมและบรรเทาการอาเจียนภายหลังจากได้รับยา ดังนั้นหลังการได้รับยาที่มีผลเช่นนี้จะแนะนำให้เจ้าของให้อาหารที่อ่อนและย่อยง่าย ปริมาณครั้งละมีมานักแค่สัตว์เลี้ยงหลังได้รับยาเคมีบำบัด

2.2 ท้องเสีย ยาเคมีบำบัดบางชนิดทำลายเซลล์เยื่อบุผิวในผนังลำไส้ใหญ่และลำไส้เล็ก ทำให้ถ่ายเหลว ท้องเสีย กรณีที่ท้องเสียรุนแรงจะทำให้ร่างกายขาดน้ำ เกลือแร่และอ่อนเพลียจนอาจเกิดการช็อคได้

การดูแลกรณีที่เกิดอาการท้องเสีย แนะนำให้อาหารอ่อน ย่อยง่ายและกากใยไม่สูงมากเพื่อหลีกเลี่ยงการกระตุ้นและระคายเคืองเยื่อบุทางเดินอาหาร บางกรณีสัตวแพทย์อาจพิจารณาให้ยาปฏิชีวนะเพื่อควบคุมการติดเชื้อในทางเดินอาหารร่วมด้วย นอกจากนี้ยังสามารถให้ผงเกลือแร่ผสมน้ำเพื่อชดเชยน้ำและแร่ธาตุที่ร่างกายสูญเสียไปอีกด้วย

2.3 มีผลในช่องปาก

3. ระบบผิวหนัง ผลของยาต่อระบบผิวหนัง ขึ้นกับชนิดของยาและยาบางชนิดมีผลทำให้ผิวหนังแห้ง คัน หลังจากได้ยาไปแล้ว 2-3 สัปดาห์ ผิวหนังมีลักษณะคัน บางครั้งอาจมีผลต่อผิวหนังอย่างรุนแรง

4. ระบบทางเดินปัสสาวะ ยาเคมีบำบัดบางชนิดเมื่อได้รับต่อเนื่องกันจะมีผลทำให้กระเพาะปัสสาวะอักเสบ ปัสสาวะมีเลือดปน กรณีที่ยาเคมีบำบัดบางชนิดมีความเป็นพิษต่อไตสูง

5. ระบบอวัยวะสืบพันธุ์ ยาบางชนิดมีผลทำให้เป็นหมันชั่วคราวหรือถาวรได้